

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน และศึกษาความเป็นไปได้และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้ดังกล่าว และได้ข้อมูลที่แท้จริง จึงเป็นการศึกษาเพื่อความเข้าใจปรากฏการณ์ (phenomenon) ทางสังคม โดยมุ่งหาคำตอบว่าเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนเกิดขึ้นภายใต้ปัจจัยอะไรบ้าง และนำเสนอการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน โดยการประยุกต์ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มาดำเนินการวิจัย จึงได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนารอบความคิดการวิจัยเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์รูปแบบ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนากรอบความคิดการวิจัยเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัย ตลอดจนการเข้าร่วมสัมมนาเกี่ยวกับแนวคิด และทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน แล้วนำมาร่างกรอบแนวคิดของการวิจัยในขั้นต้น

ประเด็นที่นำมาร่างกรอบแนวคิดประกอบด้วย

- 1) เครือข่ายการเรียนรู้
- 2) การศึกษานอกโรงเรียน
- 3) การพึ่งตนเอง

การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มที่ 1 เพื่อที่ผู้วิจัยขอสัมภาษณ์ในประเด็นเครือข่ายการเรียนรู้ และการศึกษานอกโรงเรียน โดยกำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้

- 1) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านวิชาการ หรือด้านปฏิบัติการเกี่ยวกับเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนมากกว่า 5 ปี
- 2) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านวิชาการ หรือด้านปฏิบัติการเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนมากกว่า 5 ปี
- 3) เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญหรือมีผลงานเกี่ยวกับเครือข่ายการเรียนรู้ อาทิ การปฏิบัติงานประจำ ผลงานวิจัย ผลงานเอกสารทางวิชาการ ผลงานการสอน รวมทั้งการประชุมหรือการสัมมนาในระดับประเทศ

ภายใต้เกณฑ์ที่กำหนดได้เลือกผู้ทรงคุณวุฒิไว้ 5 ท่าน คือ

- 1) ศาสตราจารย์ ชุ่นตา นพคุณ อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อดีตหัวหน้าภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน
- 2) ดร.เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ ที่ปรึกษาด้านระบบการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ อดีตรองเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- 3) อาจารย์สุนทร สุนันท์ชัย อดีตที่ปรึกษาโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ และรองอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน

- 4) อาจารย์วิจิต นันทสุวรรณ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน
- 5) อาจารย์เอนก นาคะบุตร เลขาธิการมูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถสรุปประเด็นการวิเคราะห์เครือข่ายการเรียนรู้และการศึกษานอกโรงเรียนได้ดังนี้

1) เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล องค์กร แหล่งความรู้ที่เกิดขึ้น อย่างต่อเนื่องจนเป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง การพัฒนาประยุกต์ใช้ความรู้ใหม่ ๆ และมีพลังที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือพัฒนาในชุมชน สำหรับบุคคล องค์กร และแหล่งความรู้ต่าง ๆ เมื่อจัดหมวดหมู่ตามแนวของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2538: 25) ที่เรียกว่าองค์กรเครือข่าย หรือเบญจภาคีที่ประกอบด้วย องค์กรภาคีรัฐองค์กรเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรธุรกิจ และองค์กรวิชาการ จะต้องมีองค์กรเครือข่าย 2 องค์กรขึ้นไป ที่มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน การมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้ องค์กรเครือข่ายสามารถมีส่วนร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ตามหลักการของ John M. Cohen และ Norman T. Uphoff (1980: 219) เสนอไว้ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การตัดสินใจ (decision making) การปฏิบัติการ (implementation) การได้รับประโยชน์ (benefits) และการประเมินผล (evaluation)

2) การศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนอาจจัดเป็นเอกเทศหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น ๆ สำหรับบุคคล องค์กร หรือหน่วยงานที่ใช้ความพยายามในการจัดนั้น อาจเป็นหน่วยงานทางการศึกษาโดยตรงหรือเป็นหน่วยงานที่อาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือไปสู่วัตถุประสงค์ของการพัฒนา ซึ่งไม่ได้หมายความเฉพาะเป็นกิจกรรมที่จัดโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนเท่านั้น ซึ่งสามารถแบ่งเป็นมิติการเรียนรู้ได้ 3 มิติ ตามที่นิยมแพร่หลายคือ จัดเพื่อเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต พัฒนาข่าวสารข้อมูล และหรือพัฒนาทักษะและอาชีพ

สำหรับแนวคิดการพึ่งตนเอง ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สัญญาวิวัฒน์ เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2540 ซึ่งเป็นหัวหน้าโครงการวิจัยการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบทของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย สรุปได้ว่า

การพึ่งตนเองของชุมชนจะมีความสมดุลตามองค์ประกอบ 5 ด้าน (TERMS) คือ ด้านเทคโนโลยี (T) ด้านเศรษฐกิจ (E) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (R) ด้านจิตใจ (M) ด้านสังคม

วัฒนธรรม (S) และต้องมีกระบวนการสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการพึ่งตนเอง 3 กระบวนการ (BAN) คือ การสร้างความสมดุล (Balance) การสร้างความสามารถในการจัดการ (Ability) และการสร้างเครือข่ายการทำงาน (Net-working)

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำกรอบความคิดการวิจัยที่พัฒนาขึ้นไปตรวจสอบในพื้นที่ชุมชนที่ประสบผลดีในการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง ที่มีการเริ่มพัฒนาชุมชนมาตั้งแต่ปี 2521 คือ ชุมชนสาคลี และสนทนากับอาจารย์สุรินทร์ กิจนิตยชีวะ ผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นอาจารย์โรงเรียนสาคลี อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และคนตีศรีสังคมประจำปี 2536 และนายปรีชา ตัดตุลย์ หัวหน้ากลุ่มเกษตรทางเลือกของชุมชนสาคลี โดยมีอาจารย์ชัยยศ อิมสุวรรณ์ เป็นผู้ร่วมงานกับผู้วิจัยในการตรวจสอบในพื้นที่ เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2540 ผลการตรวจสอบกรอบความคิดการวิจัยในประเด็น ความหมายของเครือข่ายการเรียนรู้ รูปแบบการพัฒนาเครือข่าย กระบวนการการมีส่วนร่วมและกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า

อาจารย์สุรินทร์ กิจนิตยชีวะ ได้ชี้ให้เห็นถึงความหมายของเครือข่ายการเรียนรู้ กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้น เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับโรงเรียน เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองของชุมชน ดังคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“เครือข่ายการเรียนรู้ จะทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ที่มีพลังเพื่อนำไปสู่การพัฒนา อย่างดนตรีพื้นบ้านสามารถใช้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน เพราะมีคำที่สื่อความหมายกับชาวบ้านได้ดี ทำให้เกิดความดีมีค่า พลังเกิดแรงผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวที่จะแก้ปัญหาของชุมชน”

“เอาคนในชุมชนมาจัดเป็นคณะลิขิตของชุมชน จัดการแสดงลิเก เป็นจักร ๆ วงศ์ ๆ สมัยใหม่ชี้ให้เกิดการเรียนรู้ ชี้ให้เห็นประโยชน์ของผักปลอดสารพิษ”

“มีการประชุมทุกวันที่ 5 ของเดือนเพื่อร่วมทำกิจกรรมอ้อมทรัพย์ของชุมชน”

“แต่ก่อนนี้โรงงานรองเท้าแทนกับชุมชนจะไม่ค่อยถูกกันหลังจากอาจารย์เลณี จามริก ได้นัดผู้แทนโรงงานกับชุมชนได้คุยกันแล้วทำให้เกิดการมีส่วนร่วมกันได้ ทางฝ่ายโรงงานยินดีให้ชาวบ้านเอาผักปลอดสารพิษเข้าไปขายให้กับพนักงานในโรงงานโดยไม่เก็บเงินค่าที่ โรงงานส่งเจ้าหน้าที่มาให้ความรู้ด้านการเกษตร การบำรุงดิน เมื่อชุมชนอยากไปดูงานนอกพื้นที่ขอให้รถจากโรงงานได้ ทางฝ่ายชุมชนก็ขายผักปลอดสารพิษให้สมาชิกเกษตรในราคาไม่แพง โรงงานจัดงานอะไรชุมชนก็เข้าไปช่วย ชาวบ้านที่เข้าไปเป็นพนักงานของโรงงานให้ความร่วมมือมากยิ่งขึ้น”

สรุปได้ว่า การตรวจกรอบความคิดการวิจัยในพื้นที่ของชุมชนภาคีและสนทนากับ อาจารย์สุรินทร์ กิจนิตยชีวี และนายปรีชา ดัสดุลย์ ปรากฏว่ากรอบความคิดการวิจัยที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับสภาพของชุมชนทั้งตนเอง และครอบคลุมกับประเด็นการวิจัย จึงสามารถสรุปกรอบความคิดการวิจัยได้ดังนี้

กรอบความคิดการวิจัยประกอบด้วย เครื่องข่ายการเรียนรู้ที่หมายความถึง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล องค์กร แหล่งความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนเป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน ส่งผลให้เกิดการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง การพัฒนาประยุกต์ใช้ ความรู้ใหม่ ๆ ร่วมกัน และมีพลังที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือพัฒนาในชุมชนในส่วนบุคคล องค์กร และแหล่งความรู้ต่าง ๆ อาจจัดหมวดหมู่ตามแนวของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2538 : 25) เรียกว่า องค์กรเครือข่าย หรือเบญจภาคี ประกอบด้วย องค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรธุรกิจ และองค์กรวิชาการ เครื่องข่ายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจะต้องมีองค์กรเครือข่ายมีส่วนเกี่ยวข้อง 2 องค์กรขึ้นไปที่มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน การมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้ องค์กรเครือข่ายสามารถมีส่วนร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ตามหลักการของ John M. Cohen และ Norman T. Uphoff (1980: 219) ที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การตัดสินใจ (decision making) การปฏิบัติการ (implementation) การได้รับประโยชน์ (benefits) และการประเมินผล (evaluation)

เครื่องข่ายการเรียนรู้ดังกล่าวจะต้องมีเป้าหมาย เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน สำหรับกรอบความคิดการพึ่งตนเองนั้น ผู้วิจัยได้อาศัยกรอบของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2538) ที่ว่าการพึ่งตนเองของชุมชน จะมีองค์ประกอบ 5 ด้านที่สมดุลกัน คือ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคมวัฒนธรรม และต้องมีกระบวนการสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการพึ่งตนเอง 3 กระบวนการ คือ กระบวนการสร้างความสมดุล กระบวนการสร้างความสามารถในการจัดการ และกระบวนการสร้างเครื่องข่ายการทำงาน

ภายในเครื่องข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล องค์กร แหล่งความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ย่อมมีกระบวนการการศึกษาและการศึกษานอกโรงเรียนร่วมอยู่ด้วย กรอบความคิดของการศึกษานอกโรงเรียนนี้ จะอาศัยกรอบที่ โกวิท

วรพิพัฒน์ (2533 : 14) เสนอไว้คือ จัดเพื่อเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต พัฒนาระบบข่าวสารข้อมูล หรือพัฒนาทักษะและอาชีพ

การศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนนี้ ได้มีกรณีตัวอย่างเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ในลักษณะ รูปแบบ มิติและความสำเร็จที่แตกต่างกัน และได้มีบุคคล หน่วยงานทำการศึกษา และบันทึกไว้แล้วจำนวนหนึ่ง ผู้วิจัยจึงได้ขอความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิในการคัดเลือกกรณีศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อใช้เป็นตัวแบบ (model) ในการศึกษาจากนั้นจึงศึกษาเอกสาร (documentary study) เป็นการศึกษา นำแล้วใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indepth interview) ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ การสัมภาษณ์กลุ่ม (group interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์และพัฒนาเป็นแนวทางการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน เพื่อขยายไปสู่พื้นที่อื่น ๆ (large scale) ต่อไป และเพื่อให้แนวทางที่พัฒนาขึ้นไปปฏิบัติได้จริง จึงขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของเครือข่ายการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นใหม่ และพิจารณาถึงปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเครือข่ายการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมให้เครือข่ายการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นไปสู่ความสำเร็จ

การศึกษากรณีศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้ ได้อาศัยกรอบของวิธีการเชิงระบบ (system approach) ที่ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า (input) กระบวนการ (process) และผลผลิต (product) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ซึ่งจะมีการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วน ในส่วนแรกเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนในชุมชนที่เป็นปัจจัยนำเข้าที่นำไปสู่ผลผลิตได้แก่ ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน อีกส่วนหนึ่งในฐานะที่เครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเป็นผลผลิตที่เกิดจากปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเกิด การขยาย การพัฒนา และการดำรงอยู่ของเครือข่าย

แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนที่จะพัฒนาขึ้นนี้ จะมีการศึกษาความเป็นไปได้และปัจจัยในการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนในพื้นที่ สำหรับกรอบการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยเงื่อนไขนั้น อาศัยกรอบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน (2535) และกรมการพัฒนาชุมชน (2538) เป็นพื้นฐานและปรับเพื่อให้เหมาะสมกับการวิจัยครั้งนี้ ประกอบไปด้วย

- 1) ปัจจัยภายนอกเครือข่ายการเรียนรู้ อาทิ
 - 1.1) การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ
 - 1.2) การสนับสนุนจากองค์กรเอกชน
- 2) ปัจจัยภายในเครือข่ายการเรียนรู้ อาทิ
 - 2.1) การมีส่วนร่วมของประชาชน
 - 2.2) ความเข้มแข็งของชุมชน
 - 2.3) โอกาสของประชาชนที่จะได้รับการศึกษา
 - 2.4) ลักษณะของกิจกรรมการศึกษา

2.2 ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์รูปแบบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

2.2.1 การกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกกรณีศึกษา การคัดเลือกกรณีศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ที่ประสบผลสำเร็จ (successful cases) เป็นตัวแทนที่เป็นตัวแบบ (model) ของการศึกษาเพื่อพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อใช้เป็นกรณีศึกษาไว้ดังนี้

ตารางที่ 2 เกณฑ์การคัดเลือกเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเอง

ขอบเขตของตัวแปร

เกณฑ์การคัดเลือกเครือข่ายการเรียนรู้

- เครือข่ายการเรียนรู้
- 1) เป็นเครือข่ายที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างบุคคล องค์กร และแหล่งความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนเป็นระบบที่เชื่อมโยงกันมีผลให้เกิดการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง การพัฒนา การประยุกต์ ความรู้ใหม่ ๆ และมีพลังที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา หรือพัฒนาชุมชน
 - 2) เป็นเครือข่ายที่มีองค์กรเครือข่าย คือ องค์กรภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรธุรกิจและองค์กรวิชาการ มีส่วนในการแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ เพื่อให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้อย่างน้อย 2 องค์กรขึ้นไป อาจเป็นองค์กรเครือข่ายประเภทเดียวกันก็ได้

ตารางที่ 2 เกณฑ์การคัดเลือกเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนเป็นกรณีศึกษา (ต่อ)

ขอบเขตของตัวแปร

เกณฑ์การคัดเลือกเครือข่ายการเรียนรู้

เป้าหมาย เครือข่ายการเรียนรู้	<p>3) การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ อย่างน้อย 1 ชั้นตอน ชั้นตอนใดชั้นตอนหนึ่ง ได้แก่ การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การได้รับผลประโยชน์ และหรือการประเมินผล</p> <p>1) มีสาระการพึ่งตนเองประกอบด้วย 5 ด้านคือ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และด้านสังคมวัฒนธรรม</p> <p>2) มีกระบวนการสร้างขีดความสามารถของชุมชน 3 กระบวนการ คือ</p> <p>2.1) การสร้างความสมดุล</p> <p>2.2) การสร้างความสามารถในการจัดการ</p> <p>2.3) การสร้างเครือข่ายการทำงาน</p>
กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน	<p>เครือข่ายมีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนขึ้น อาจจัดเป็นเอกเทศหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น ๆ สำหรับบุคคลองค์กรหรือหน่วยงานที่ใช้ความพยายามในการจัดนั้น อาจเป็นหน่วยงานทางการศึกษาโดยตรง หรือเป็นหน่วยงานที่อาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือไปสู่วัตถุประสงค์ของการพัฒนา</p> <p>อย่างน้อย 1 กิจกรรม โดยครอบคลุมสาระสำคัญ 3 ประการ คือ</p> <p>1) จัดให้กับกลุ่มเป้าหมายที่มีอายุ 14 ปีบริบูรณ์ หรือพ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับแล้ว และไม่อยู่ในระบบโรงเรียน</p> <p>2) ลักษณะของกิจกรรมมีความยืดหยุ่น คล่องตัวปรับเปลี่ยนได้ตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ อาทิ หลักสูตร วิธีการ ระยะเวลา ผู้จัด สถานที่จัด</p>

ตารางที่ 2 เกณฑ์การคัดเลือกเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนเป็นกรณีศึกษา (ต่อ)

ขอบเขตของตัวแปร	เกณฑ์การคัดเลือกเครือข่ายการเรียนรู้
ชุมชน	3) ลักษณะของกิจกรรมอาจมีลักษณะใด ลักษณะหนึ่ง คือ การจัดการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตเพื่อพัฒนาระบบข่าวสารข้อมูล และหรือ พัฒนาทักษะและอาชีพ
การดำรงอยู่ของเครือข่ายการเรียนรู้	เป็นกลุ่มบุคคลที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกัน ในอาณาบริเวณหนึ่ง ๆ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน มีวิถีการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกัน เป็นเครือข่ายที่ดำเนินการอยู่ไม่น้อยกว่า 5 ปี และปัจจุบันยังดำรงอยู่

2.2.2 การคัดเลือกกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้นำเสนอกรอบความคิดการวิจัยและเกณฑ์การคัดเลือกกรณีศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน แจงให้ผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มที่ 1 ใช้เป็นเกณฑ์และขอให้เสนอเครือข่ายการเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จ (successful cases) ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน ได้เสนอเครือข่ายการเรียนรู้รวมทั้งหมด 15 เครือข่าย ดังนี้

- 1) กลุ่มเกษตรกรทำสวนไม้เรียง
- 2) กลุ่มผู้ใหญ่ผาย สร้อยตระกลาง
- 3) กลุ่มพ่อค้าเดื่อง ภาษี
- 4) กลุ่มพ่อประคอง มนต์กระโทก
- 5) กลุ่มยุวเกษตรกรที่มีผลงานดีเด่น
- 6) กลุ่มออมทรัพย์ศิวิรง
- 7) กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเป็ยะ
- 8) กลุ่มออมทรัพย์หลวงพ่อบุณิน ปณีโต

- 9) โครงการการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศข.)
- 10) โครงการธุรกิจเพื่อสังคม (T-Bird)
- 11) กลุ่มป้อมชุมชนที่มีผลงานดีเด่น
- 12) มูลนิธิดวงประทีป (นางประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ)
- 13) มูลนิธิคุณเตือนใจ ดีเทศน์
- 14) โรงเรียนชุมชนอิสานใต้
- 15) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดห้วยตะโก จังหวัดนครปฐม ศูนย์การเรียนรู้วัดเขากระโดน จังหวัดระยอง

ผู้วิจัยได้นำรายชื่อเครือข่ายเหล่านี้ขอคำปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อจัดประเภทของเครือข่ายตามลักษณะการเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ เนื่องจากได้พิจารณาจากวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน จึงได้ยึดการจัดประเภทเครือข่ายการเรียนรู้ตามลักษณะการเกิดเครือข่ายเป็นหลัก สรุปรายชื่อเครือข่ายการเรียนรู้ตามลักษณะการเกิดเครือข่ายมีรายละเอียดดังนี้

- 1) เครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดจากองค์กรชุมชนและองค์กรวิชาการ ได้แก่
 - 1.1) กลุ่มเกษตรกรทำสวนไม้เรียง
 - 1.2) กลุ่มผู้ใหญ่ชาย สร้อยสะพานกลาง
 - 1.3) กลุ่มพ่อค้าเตี๊ยม ภาษี
 - 1.4) กลุ่มพ่อประคอง มนต์กระโทก
 - 1.5) กลุ่มออมทรัพย์ ศีรีวง
 - 1.6) กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงะ
 - 1.7) กลุ่มออมทรัพย์หลวงพ่อบุบิณ ปณิโต
 - 1.8) โรงเรียนชุมชนอิสาน
- 2) เครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดจากองค์กรเอกชนและองค์กรธุรกิจ ได้แก่
 - 2.1) โครงการธุรกิจเพื่อสังคม (Thai Business Initiative in Rural Development : T-Bird)
 - 2.2) กลุ่มป้อมชุมชน
 - 2.3) มูลนิธิดวงประทีป (นางประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ)

- 2.4) มุลนิธิคุณเดอนใจ ดีเทศน์
- 3) เครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดจากองค์กรภาครัฐ ได้แก่
- 3.1) กลุ่มยุวเกษตรกร
 - 3.2) โครงการการศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศข.)
 - 3.3) ศูนย์การเรียนรู้

2.2.2.2 การคัดเลือกตัวแทนเครือข่ายการเรียนรู้

- 1) เครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดจากองค์กรชุมชน พบว่า เครือข่ายโรงเรียน ชุมชน อีสานได้เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการรวมเอาเครือข่ายในชุมชน 3 เครือข่าย เข้าด้วยกัน คือ กลุ่มผู้ใหญ่ชาย สร้อยสระกลาง กลุ่มพ่อค้าเตียง ภาษี และกลุ่มครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤกษ์ จึงคัดออกไปในจำนวนเครือข่ายที่เหลือ ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เลือกกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงะ เป็นตัวแทนในการศึกษา เนื่องจากเหตุผลว่า จากการศึกษาเอกสารเบื้องต้น พบว่า กลุ่มออมทรัพย์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอไว้ จะมีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งเป็นฐานของเครือข่ายและกลุ่มออมทรัพย์ทางภาคใต้ จะเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่มีพัฒนาการมานาน และกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงะมีความพร้อม ทั้งอนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาภาคสนาม
- 2) เครือข่ายการเรียนรู้ประเภทที่เกิดจากองค์กรเอกชน หรือองค์กรธุรกิจจากการศึกษาเพิ่มเติม และผู้วิจัยได้ขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของบริษัทบางจากได้รับคำแนะนำให้ศึกษา กลุ่มปั้มชุมชนของสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์เป็นปั้มชุมชนที่ตั้งขึ้นแห่งแรก และมีผลการดำเนินงานดี และพบว่า อยู่ในกรอบของการวิจัยและสอดคล้องกับเกณฑ์ เพราะเป็นเครือข่ายในชุมชน เน้นการพึ่งตนเองในการประกอบอาชีพของชุมชน จึงคัดเลือกกลุ่มปั้มชุมชนเป็นตัวแทนในการศึกษา
- 3) เครือข่ายการเรียนรู้ประเภทที่เกิดจากองค์กรภาครัฐ จากการศึกษาเพิ่มเติมพบว่า กลุ่มยุวเกษตรกรที่มีผลงานดีเด่น และได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตรเสนอให้ศึกษา กลุ่มยุวเกษตรกรเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ได้มีผลงานพัฒนาอาชีพ โดยร่วมมือกับกรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดการศึกษานักเรียน ปอ. ควบคู่ไปกับการพัฒนาอาชีพ จนได้รับรางวัลยุวเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ ในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ประจำปี 2540 และการประกาศเกียรติคุณกลุ่มเยาวชนดีเด่นสาขาอาชีพ ประจำปี 2540 จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ อยู่ในกรอบของการ

วิจัยและสอดคล้องกับเกณฑ์มากที่สุด เพราะเป็นเครือข่ายที่เกิดจากกรมส่งเสริมการเกษตร เริ่มต้นจัดตั้งขึ้น เน้นการพึ่งตนเองในการประกอบอาชีพ มีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนมาก จึงคัดเลือกกลุ่มยุวเกษตรกร

สรุปผลการคัดเลือกตัวแทนเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน 3 เครือข่าย ในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการคัดเลือกเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนเป็นตัวแทนกรณีศึกษา

ประเภท	ชื่อเครือข่ายการเรียนรู้	สถานที่
เครือข่ายเกิดจากองค์กรชุมชนและองค์กรวิชาการ	กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ	ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
เครือข่ายเกิดจากองค์กรเอกชนและองค์กรธุรกิจ	กลุ่มป้อมชุมชนสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์	สหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
เครือข่ายเกิดจากองค์กรภาครัฐ	กลุ่มยุวเกษตรกรเกษตรพัฒนา	บ้านคลองตัน ตำบลเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

2.2.3 แนวการวิเคราะห์

ในการศึกษากรณีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ 3 เครือข่าย ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

- 1) ข้อมูลพื้นฐานของเครือข่ายการเรียนรู้
- 2) รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้
 - 2.1) พัฒนาการของเครือข่ายการเรียนรู้
 - 2.2) เป้าหมายการพึ่งตนเองของเครือข่ายการเรียนรู้
 - 2.3) องค์กรและโครงสร้าง
 - 2.3.1) เครือข่ายการเรียนรู้
 - 2.3.2) องค์กรเครือข่าย
 - 2.4) การจัดกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้
- 3) แนวทางการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้
- 4) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

2.2.4 วิธีการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.2.4.1 วิธีการวิจัย

การศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาเอกสาร (documentary study) เป็นวิธีการศึกษาในระยะแรก เพื่อทำความเข้าใจข้อมูลพื้นฐานและภาพรวมของกรณีศึกษา หลังจากนั้นจึงใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indepth interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) เพื่อศึกษาข้อมูลตามประเด็นการศึกษาในแต่ละกรณีศึกษา

สำหรับการศึกษาเครือข่ายเรียนรู้กลุ่มชุมชนเกษตรกรรมพัฒนาได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม (group interview) เข้ามาช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) ผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาเอกสาร เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล จัดหมวดหมู่ ตรวจสอบข้อมูลให้ตรงกันและถูกต้อง เพื่อศึกษาให้เห็นถึง แบบแผนเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน การศึกษาเอกสารยึดแนวการศึกษา เอกสารของ Ekman (1988:203-204) ที่แบ่งไว้ 2 ประเภทคือ 1) เอกสารที่เป็นทางการ อาทิ บทความในวารสารในหนังสือ หนังสือพิมพ์ เอกสารประกอบการประชุม รายงานประจำปี และ 2) เอกสารที่ไม่เป็นทางการ อาทิ สมุดบันทึกการมาเยี่ยมของผู้ดูงาน สมุดฉบับที่กการปฏิบัติงาน ข้อมูล และสถิติที่ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญรวบรวมได้ เนื่องจากเอกสารประเภทหลังนี้เป็นเอกสาร ค่อนข้างส่วนตัว ผู้วิจัยได้ขออนุญาตกับเจ้าของเอกสารก่อน จึงศึกษาและจัดบันทึก

2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์แบบ เจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (key informants) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเครือข่ายการ เรียนรู้ การกำหนดผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ ผู้วิจัยได้มีเกณฑ์ไว้ว่าเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมโดยตรงในชั้น การตัดสินใจ การปฏิบัติการ การได้รับผลประโยชน์ หรือการประเมินผล และเป็นผู้มีส่วนร่วมกับ เครือข่ายไม่น้อยกว่า 5 ปี

ปัญหาและการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญนั้น เนื่อง จากผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญอยู่ในชุมชนที่มีระยะทางห่างไกลกับผู้วิจัย ได้แก่ จังหวัดสงขลา สุพรรณบุรี และสมุทรสาคร ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องเตรียมการวางแผน และแก้ไขปัญหาในการดำเนินการ สัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลตามประเด็นการศึกษาที่ตั้งไว้ โดยในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยได้กำหนดลำดับขั้นตอนไว้ 4 ขั้นตอน โดยยึดตามขั้นตอนของสุมังค์ จันทวานิช (2539 : 82-84) ที่เสนอไว้ดังนี้

(1) ขั้นตอนเตรียมการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารว่าผู้ให้ข้อมูล คนสำคัญแต่ละกรณีศึกษาเป็นใคร ประสานกับหน่วยงานของกรมการศึกษานอกโรงเรียนใน ชุมชน คือ หัวหน้าศูนย์หรือผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ เพื่อประสาน งานกับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ และนัดหมาย วัน เวลา ที่ผู้วิจัยสามารถขอสัมภาษณ์ได้ พร้อมทั้งขอคำแนะนำจากหัวหน้าศูนย์ หรือผู้อำนวยการศูนย์ว่ามีผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญได้อีกบ้างที่ต้อง สัมภาษณ์เพิ่มเติม

(2) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากหัวหน้าศูนย์หรือผู้อำนวยการ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ เป็นผู้นำผู้วิจัยเข้าไปในชุมชน ซึ่งสามารถเชื่อมต่อ

ความสัมพันธ์ การสร้างความคุ้นเคย (rapport) ระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญได้อย่างดี ทำให้ช่วยลดความแปลกแยกระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญได้อย่างมาก ประกอบกับการมีหนังสือแนะนำตัวทำให้ได้รับความสะดวก และความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างมาก หลังจากนั้นผู้วิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย และประเด็นของการสัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง และดำเนินการสัมภาษณ์

(3) ขั้นการจดบันทึกการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีจดบันทึกเนื้อหาที่สำคัญ ๆ ไว้เป็นแนวทาง ขณะเดียวกันได้ขออนุญาตกับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ เพื่อบันทึกเสียงไว้ด้วย มีการทบทวนผลการสัมภาษณ์ และมีการสรุปผลการสัมภาษณ์ทุกครั้ง

(4) ขั้นปิดการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ขอบคุณผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ และได้นำหนังสือจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน และจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายการเรียนรู้ มอบให้ไว้ด้วย พร้อมทั้งขอจุดที่อยู่ และหมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้อีกในภายหลัง

3) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับร่องรอยของกิจกรรมของเครือข่ายการเรียนรู้ อาทิ ข้อมูลที่ติดไว้กับบอร์ด ผลงานของกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญกับสมาชิก สมาชิกกับสมาชิก สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน

4) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์แบบกลุ่มกับเครือข่ายการเรียนรู้กลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนา จำนวน 5 คน ตามประเด็นการศึกษาที่ตั้งไว้

2.2.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยได้ใช้วิธีการวิจัย การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยให้สอดคล้องกับวิธีการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและ แบบสังเกต

1) แบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อที่สัมภาษณ์ไว้กว้าง ๆ เป็นการล่วงหน้า (interview guideline) ตามประเด็นการศึกษาเป็นลักษณะคำถาม

ปลายเปิด เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indepth interview) และการสัมภาษณ์กลุ่ม (group interview) และผู้วิจัยได้ทดลองใช้ (try out) กับการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนบ้านสาคลี อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ.2540 หลังจากนั้นจึงนำมาปรับปรุงเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป สำหรับการสัมภาษณ์จริง ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยได้ตั้งคำถามและปรับแนวคำถามให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในแต่ละกรณีศึกษา

2) แบบสังเกต ผู้วิจัยได้สร้างแนวการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจากประเด็นการศึกษา เพื่อเสริมและบรรยายปรากฏการณ์จากการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการให้เพิ่มเติม และชัดเจนมากยิ่งขึ้น

นอกจากการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแล้ว เพื่อความครอบคลุมการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อการตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยได้ขอให้ผู้มีประสบการณ์ในการวิจัยเป็นผู้ช่วยผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการตรวจสอบข้อมูล โดยผู้วิจัยได้อธิบายและชี้แจงถึงเป้าหมายของการวิจัย กรอบความคิดการวิจัย ประเด็นการศึกษา กรอบการสัมภาษณ์ กรอบการสังเกต และซักซ้อมจนกระทั่งมีความเข้าใจตรงกัน

2.2.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้วางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยขอความร่วมมือกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอทั้ง 3 พื้นที่ เพื่อนัดหมายผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ และการพาเข้าพื้นที่หลังจากนั้นผู้วิจัย และผู้ช่วยผู้วิจัยได้เตรียมงานในการสัมภาษณ์ และการสังเกต การเตรียมเครื่องมือเก็บข้อมูล อาทิ การจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป ดังมีรายละเอียดการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละกรณีศึกษาดังนี้

2.2.5.1 เครื่อง่ายการเรียนรู้กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี๊ยะ

สืบเนื่องจากการกำหนดเกณฑ์เลือกผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญแล้ว ผู้วิจัยได้จัดบันทึกรายชื่อผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ จากการศึกษาเอกสาร พร้อมทั้งการประสานงานกับผู้อำนวยความสะดวกศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เพื่อทบทวนรายชื่อผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญอีกครั้งหนึ่ง จนได้รายชื่อสุดท้ายคือ นายอัมพร ด้วงปาน ประธานกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี๊ยะ นายเฉลิม ทองพรหม กรรมการกลุ่ม อาจารย์จ่านงค์ แรกพินิจ รองผู้อำนวยการ

สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ นายอัมพร แก้วหนู ประธานกลุ่มออมทรัพย์ นักพัฒนาภาคใต้ องค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้ (กป.อพช.) ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์ จาก ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจะนะ เพื่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ พร้อมทั้งนัดหมาย วัน เวลา จะขอสัมภาษณ์ ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยได้เดินทางเข้าพื้นที่ เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเป็ยะ ระหว่างวันที่ 21-23 ตุลาคม 2540

สัมภาษณ์เจาะลึก นายอัมพร ดั่งปาน ประธานกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเป็ยะ ณ ที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์ ตำบลคลองเป็ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ในวันที่ 21-22 ตุลาคม 2540 และในวันที่ 22 ตุลาคม ได้สัมภาษณ์ นายเฉลิม ทองพรม กรมการ กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเป็ยะ นอกจากนี้ได้มีลูกบ้าน ที่ปรึกษากลุ่มได้มาสมทบ ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยจึงได้ขอสัมภาษณ์เพิ่มเติมด้วย การเข้าอยู่ในชุมชนกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเป็ยะ จำนวน 2 วันนั้น ได้ทำการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อศึกษาความเป็นอยู่ การติดต่อสื่อสาร การประกอบอาชีพ ภารกิจารศูนย์สาธิตการตลาดของชุมชนไปด้วย นอกจากนี้ช่วงบ่ายวันที่ 21 ตุลาคม 2540 ได้มีโอกาสพบกับอาจารย์ใหญ่โรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งเป็นโรงเรียนใกล้เคียงกับโรงเรียนในชุมชนตำบลคลองเป็ยะ ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มย่อยของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเป็ยะ ผู้วิจัยได้ขอสัมภาษณ์ด้วย

สัมภาษณ์เจาะลึก นายอัมพร แก้วหนู แต่ นายอัมพร แก้วหนูติดภาระงานสำคัญ จึงได้มอบหมายให้สัมภาษณ์ นายธราดอน หมัดเอียด เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้ (กป.อพช.) กลุ่มแลใต้ แทนในบ่ายวันที่ 22 ตุลาคม 2540 ณ ที่ทำการองค์กรพัฒนาเอกชนภาคใต้อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

สัมภาษณ์เจาะลึกอาจารย์จำนงค์ แรกพิณีจ รองผู้อำนวยการสถาบันทักษิณคดีศึกษา ในวันที่ 23 ตุลาคม 2540 ณ โรงแรมเจบี อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ระหว่างการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ เจาะลึก ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา อย่างไม่เป็นทางการอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นผู้ใกล้ชิดและมีประสบการณ์การทำงานร่วมกับกลุ่ม

ออมทรัพย์ตำบลคลองเปียง ส่วนการสัมภาษณ์บุคคลแทนและเพิ่มเติมนั้น เมื่อสอบถามข้อมูลแล้ว อยู่ในเกณฑ์ที่กำหนดผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ จึงได้ดำเนินการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลไว้

2.2.5.2 เครือข่ายการเรียนรู้กลุ่มบึงชุมชนสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์

สืบเนื่องจากการกำหนดเกณฑ์เลือกผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญแล้ว ผู้วิจัยได้จัดบันทึกรายชื่อผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญจากการศึกษาเอกสาร พร้อมทั้งการประสานงานกับผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อทบทวนรายชื่อผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญอีกครั้งหนึ่ง จนได้รายชื่อสุดท้ายคือ นายชูชาติ อินสว่าง ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ นางสาวรัตนา อยู่เจริญพงศ์ ผู้ช่วยผู้จัดการ นายประสาร เพชรมอญ ประธานกรรมการดำเนินการสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ และกำหนดไว้ว่าจะขอสัมภาษณ์สมาชิกสหกรณ์ด้วยขณะเข้าพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอศรีประจันต์ ในการนัดหมายกับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ ขณะเดียวกันผู้วิจัยได้ประสานงานทางโทรศัพท์ทางไกลติดต่อกับ นายชูชาติ อินสว่าง แนะนำตัวและขอเข้าศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยอีก 2 คน ได้เดินทางเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามเครือข่ายการเรียนรู้กลุ่มบึงชุมชนสหกรณ์การเกษตรศรีประจันต์ รอบแรกเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม - 1 พฤศจิกายน 2540 โดยในวันที่ 31 ตุลาคม 2540 ได้ทำการสัมภาษณ์ นายชูชาติ อินสว่าง นางสาวรัตนา อยู่เจริญพงศ์ และนายประสาร เพชรมอญ และได้ขอศึกษาบัญชีรายชื่อหัวหน้าสมาชิกกลุ่มย่อย เพื่อกำหนดสมาชิกที่จะสัมภาษณ์ด้วย โดยได้รายชื่อ นายสมคิด ศรีจันทิก และในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2540 ได้เข้าไปในหมู่บ้านสัมภาษณ์ นายสมคิด ศรีจันทิก

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำเอาข้อมูลมาวิเคราะห์ และได้รับคำปรึกษาเพิ่มเติมอาจารย์ที่ปรึกษาได้เสนอให้เพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มในการตั้งบึงชุมชน ผู้วิจัยจึงได้ติดต่อขอสัมภาษณ์ผู้จัดการสหกรณ์ และผู้ช่วยผู้จัดการสหกรณ์ ในวันที่ 13 พฤศจิกายน 2540 พร้อมทั้งการสนทนากับผู้รับบริการที่มาเดิมน้ำมันจากกลุ่มบึงชุมชน

ในช่วงวันที่ 31 ตุลาคม - 1.13 พฤศจิกายน 2540 ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมไปด้วยเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร การสอนงาน การประกอบอาชีพในชุมชน

2.2.5.3 เครือข่ายการเรียนรู้กลุ่มเยาวชนเกษตรกรเกษตรพัฒนา

สืบเนื่องจากการคัดเลือกตัวแทนเครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากองค์กรภาครัฐ ผู้วิจัยจึงได้ทำการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน กลุ่มเยาวชนเกษตรกร และปรึกษาร่วมกับเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร จึงได้คัดเลือกกลุ่มเยาวชนเกษตรกรเกษตรพัฒนา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร มีผลงานพัฒนาอาชีพที่ประสบผลสำเร็จรวมทั้งอยู่ในเกณฑ์การคัดเลือกเครือข่ายการเรียนรู้เป็นกรณีศึกษา ผู้วิจัยสามารถแสวงหา ข้อมูล เอกสาร ของกลุ่มเยาวชนเกษตรกรเกษตรพัฒนา ได้ไม่มากนัก จึงได้ประสานกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดสมุทรสาคร และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอบ้านแพ้ว ขอเข้าไปศึกษาข้อมูลในพื้นที่ในวันที่ 4 ธันวาคม 2540 พูดคุยกับสมาชิกกลุ่มเยาวชนเกษตรกรเกษตรพัฒนา และขอเอกสารเพิ่มเติมจากศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอบ้านแพ้ว มาศึกษาในชั้นต้นเพิ่มเติม

ผู้วิจัยได้กำหนดรายชื่อผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญจากการศึกษาพื้นที่ และการศึกษาเอกสาร ได้รายชื่อคณะกรรมการกลุ่มเยาวชนเกษตรกร และที่ปรึกษากลุ่มคือ ศักดิ์ชัย กิจชัย และขอความอนุเคราะห์จาก นายวิมล ชาญชนบท หัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอบ้านแพ้วในการประสานกับคณะกรรมการกลุ่มเยาวชนเกษตรกร และที่ปรึกษาเพื่อนัดวัน ในการศึกษาข้อมูลภาคสนาม ซึ่งกำหนดได้วันที่ 28 ธันวาคม 2540

ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยอีก 2 คน ทำการสัมภาษณ์กลุ่ม (group interview) คณะกรรมการกลุ่ม 2 คน คือ นายทวีศักดิ์ ปุจฉาการ ประธานกลุ่ม และนางสาวนิตยา บัวสาคร เลขานุการกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม 2 คน คือ นายวิชัย ปุจฉาการและนายวิเชียร ปลठी และที่ปรึกษากลุ่มอีก 1 คน คือ นายศักดิ์ชัย กิจชัย รวม 5 คน และสัมภาษณ์เจาะลึก ศักดิ์ชัย กิจชัย ที่ปรึกษากลุ่มเพิ่มเติม การสัมภาษณ์กลุ่มและสัมภาษณ์เจาะลึก ได้ดำเนินการตามแนวการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ การเข้าไปในพื้นที่ชุมชนเกษตรพัฒนา ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยได้ทำการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อศึกษาความเป็นอยู่ การทำสวนผักและผลไม้ และศึกษาที่ทำการของกลุ่มเกษตรกรเกษตรพัฒนาด้วย

2.2.6 การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบกัน ตามที่ได้อธิบายไว้ดังกล่าวแล้ว เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนต่อไปเป็นไปด้วยความถูกต้อง ผู้วิจัยจึงได้ทำการตรวจสอบข้อมูลทั้งการตรวจสอบความตรง (validity) และการตรวจสอบความเที่ยง (reliability) โดยมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1) การตรวจสอบความตรง (Validity) ผู้วิจัยได้เริ่มพัฒนากรอบความคิดการวิจัยในครั้งนี้อย่างเป็นขั้นตอน และกำหนดเกณฑ์การดำเนินงานแต่ละขั้นตอนให้ชัดเจน อาทิ การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ การเลือกกรณีศึกษา เป็นการขจัดความอคติการทำวิจัยของผู้วิจัย จึงเป็นการตรวจสอบความตรงไปแล้วขั้นหนึ่ง

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) โดยอาศัยวิธีการของ Denzin (อ้างถึงใน John P. Keever, 1988:512) คือ (1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลเวลา สถานที่และบุคคล ที่ต่างกันจะต้องได้ข้อมูลที่ตรงกัน (2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) การตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บข้อมูลในภาคสนาม ที่มีทั้งผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัย หลังจากเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว นำมาบันทึกข้อมูลด้วยกัน และเห็นตรงกัน และ (3) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) คือการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี ทั้งการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ประกอบกับการนำเสนอข้อมูลของงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้พยายามเสนอข้อมูลให้กว้างขวาง และเพียงพอ ในเรื่องที่ศึกษาไว้อย่างละเอียดชัดเจนทุกขั้นตอนเพื่อให้เป็นประโยชน์และใช้อย่างยิ่งได้

2) การตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) ความเที่ยงในงานวิจัยโดยทั่ว ๆ ไปนั้น ไม่ค่อยเหมาะกับงานวิจัยในเชิงคุณภาพ Lincoln และ Guba (1985:288 อ้างถึงใน Merriam, 1988 : 172-173) ซึ่งได้เสนอให้ใช้คำ "ความไว้ใจได้" (dependability) หรือ "ความ

คงเส้นคงวา" (consistency) ผู้วิจัยจึงได้อาศัยวิธีการของ Merriam ในการตรวจสอบความไว้วางใจได้หรือความเที่ยง คือ (1) ผู้วิจัยได้แสดงถึงจุดยืนของกรอบความคิดการวิจัย การได้มาของข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การเลือกผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (2) ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) เช่นเดียวกับการตรวจสอบความตรงดังที่อธิบายไว้แล้ว และ (3) การตรวจสอบทานของนักวิจัยผู้อื่น ที่สามารถจะใช้วิธีการศึกษาเดียวกันกับผู้วิจัย ตรวจสอบทานงานวิจัยนี้ได้

2.2.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาตัวแบบ (model) ของเครือข่ายการเรียนรู้แยกเป็นกรณีศึกษา ทั้ง 3 กรณีศึกษา โดยจำแนกประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวการศึกษาที่ตั้งไว้ โดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ที่ได้ตรวจสอบข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์ประกอบกัน

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ยึดวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (typological analytic) แบบไม่ใช่ทฤษฎีที่สุภาวศ์ จันทวานิช เสนอไว้ (2539 : 136 - 137) คือ จำแนกข้อมูลที่วิเคราะห์ตามความเหมาะสมของข้อมูล ใช้ความรู้ประสบการณ์ของผู้วิจัยช่วย ประกอบกับคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา โดยจำแนกข้อมูลชนิดง่าย ๆ ก่อน แล้วพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูล อธิบายถึงความสัมพันธ์ และสาเหตุของปรากฏการณ์ โดยยึดหลักประเด็นการศึกษาเป็นหลัก

2.3 ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3.1 การร่างรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน

ผู้วิจัยนำผลจากการศึกษากรณีศึกษาทั้ง 3 เครือข่ายและสรุปผลการศึกษามาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเชื่อมโยงเขียนร่างรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน การเสนอได้อาศัยแนวทางเชิงระบบ(system approach) ดังนี้

- 1) สิ่งแวดล้อม (Environment) ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานของเครือข่ายการเรียนรู้ ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
- 2) ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วยผู้นำชุมชน องค์กรและโครงสร้าง และองค์กรเครือข่าย
- 3) กระบวนการ (Process) ประกอบด้วย กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน และวิธีการจัดกิจกรรมพัฒนาการของเครือข่ายการเรียนรู้ ยุทธวิธีการดำเนินงาน
- 4) ผล (Product) ผลของการพึ่งตนเอง รวมทั้งผลข้างเคียงอื่น ๆ
- 5) ปัจจัยของความสำเร็ของเครือข่ายการเรียนรู้

2.3.2 การตรวจสอบแนวทางการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

การตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์กลุ่ม (group interview) ซึ่ง เสวคณธ์ สุดสวาท (2529 : 231) ให้ความหมายว่า เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มบุคคล จะได้ข้อมูลที่เกิดจากความคิดเห็นของคนในกลุ่ม ซึ่งมีความถูกต้องและเชื่อถือได้ เพราะแต่ละคนช่วยกันแสดงความคิดเห็นในการให้ข้อเท็จจริงและช่วยกันตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ให้อีกด้วย และ รวีวรรณ ชินะตระกูล (2540 : 150) ได้กล่าวถึงกำรสัมภาษณ์กลุ่มว่า เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้สัมภาษณ์ทำการสัมภาษณ์กับผู้ร่วมสนทนาหรือเป็นกลุ่ม เพื่อสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยผู้สัมภาษณ์เป็นผู้กำหนดหัวข้อของการสัมภาษณ์หรือสนทนาและสร้างบรรยากาศของการสนทนาให้เป็นกันเอง ผู้เข้าร่วมสนทนาไม่มีความรู้สึกที่ถูกซักถามปัญหา แต่คิดว่าเป็นการเสวนากันในเรื่องที่ผู้ถูกสัมภาษณ์สนใจอยากรู้เรื่องต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการทำข้อสรุป

2.3.2.1 การกำหนดผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อการสัมภาษณ์กลุ่ม

การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มที่ 2 เพื่อเข้าร่วมสัมภาษณ์กลุ่มครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ทรงคุณวุฒิแบ่งเป็นกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม และมีกำหนดเกณฑ์ผู้ทรงคุณวุฒิไว้ดังนี้

- 1) กลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านเครือข่ายการเรียนรู้และมีประสบการณ์มากกว่า 5 ปี จำนวน 4 คน

2) กลุ่มนักวิชาการ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการศึกษานอกโรงเรียน หรือด้านการพัฒนาโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือ และมีประสบการณ์มากกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน

3) กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา หรือเจ้าหน้าที่สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษา การปฏิบัติงาน สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน เน้นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านเครือข่ายการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และมีประสบการณ์มากกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน

ผู้วิจัยได้ขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มที่ 1 เสนอรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มที่ 2 ตามเกณฑ์ดังกล่าว พร้อมปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อคัดเลือกรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มที่ 2 ได้ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 ท่าน (รายชื่อในภาคผนวก)

2.3.2.2 การเตรียมการจัดสัมภาษณ์กลุ่ม

1) ผู้วิจัยทำหนังสือถึงบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเสนอแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มที่ 2 จำนวน 9 ท่าน เพื่อตรวจสอบผลการวิจัยขั้นแรกและพิจารณารูปแบบพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

2) กำหนดประเด็นอภิปรายเพื่อตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน รวม 9 ประเด็น มีรายละเอียดปรากฏในภาคผนวก

3) จัดทำเอกสารประกอบการสัมภาษณ์กลุ่ม ประกอบด้วยสรุปย่อของโครงการเสนอวิทยานิพนธ์ สรุปย่อของผลการศึกษาระดับศึกษา รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน พร้อมทั้งจัดส่งเอกสารให้ล่วงหน้า

4) กำหนดวันที่ 2 เมษายน พ.ศ.2541 จัดสัมภาษณ์กลุ่ม เตรียมการเรื่องวิธีการดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่ม

2.3.2.3 การจัดสัมภาษณ์กลุ่ม

1) ผู้วิจัยจัดสัมภาษณ์กลุ่ม เมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ.2541 เวลา 13.00 - 16.00 น. ณ ห้องประชุม 1 กรมการศึกษานอกโรงเรียน มีผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 ท่าน (รายชื่อในภาคผนวก)

2) ผู้วิจัยได้ทำหน้าที่ผู้ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่ม (interviewer) แจ้งความเป็นมาของการสัมภาษณ์กลุ่มในครั้งนี้ แนะนำผู้ทรงคุณวุฒิแล้วเสนอสรุปผลโครงการวิจัยจากการดำเนินการวิจัยได้ข้อค้นพบในขั้นตอนแรกแล้วนำเสนอการเชื่อมโยงผลการวิจัยมาสู่สร้างรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน จบแล้วได้ขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิอภิปรายเพื่อแสดงความคิดเห็น ตามประเด็นที่ตั้งไว้

3) ผู้ทรงคุณวุฒิได้อภิปรายเสนอความคิดเห็นในรอบแรกทุกท่าน แล้วจากนั้นได้ถกแถลง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ อย่างละเอียดและลึกซึ้ง

4) ระหว่างการสัมภาษณ์กลุ่ม ได้ขออนุญาตปริญญาเอก สาขาวิชาพัฒนศึกษา 3 ท่าน เป็นผู้จดบันทึกการสนทนากลุ่ม (notetaker) และทำการบันทึกเทปไว้ 2 ชุด เพื่อป้องกันการบันทึกเทปเสียหาย

5) ผู้วิจัยได้นำบันทึกการสัมภาษณ์กลุ่มและข้อมูลจากเทปแต่ละท่าน พูดถึงประเด็นที่มีทั้งหมด มีความชัดเจน มีเหตุผลประกอบ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย นำมาปรับปรุงแก้ไข และเพิ่มเติมการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน พร้อมทั้งเพิ่มเติมปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

2.3.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกการสัมภาษณ์ และข้อมูลจากเทปที่บันทึกการสัมภาษณ์กลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิโดยการตีความ จัดหมวดหมู่ และเปรียบเทียบข้อสังเกตและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิกับสาระในรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น และการเปรียบเทียบข้อสังเกตและข้อเสนอแนะระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่าน เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนให้สมบูรณ์มากขึ้น

การปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองในแต่ละด้านจะพิจารณาจากข้อยุติที่ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นร่วมกันและข้อสังเกตหรือความคิดเห็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิมีส่วนร่วม ในการทำให้รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายน่าจะนำไปสู่การมีเครือข่ายเรียนรู้ที่เข้มแข็งและชุมชนมีความสามารถในการพึ่งตนเองมากยิ่งขึ้นที่สุด